

Naturvårdsplan för Torsby kommun

Medfinansierat av det statliga bidraget till lokal
och kommunal naturvård (LONA)

Antagen av kommunfullmäktige 2010-03-02

Laga kraft 2010-03-31

Naturvårdsplan för Torsby kommun

Bakgrund

Torsby kommun har genom en arbetsgrupp bestående av politiker och tjänstemän utsedda av kommunstyrelsens samhällsutskott tagit fram ett förslag till Naturvårdsplan. Samordnare för arbetsgruppen har varit Karin Sandqvist som också tagit fram förslaget till Naturvårdsplan.

Ett första förslag till Naturvårdsplan arbetades från våren 2006 till oktober 2006, fram med hjälp av en konsult. Då materialet inte fullföljdes till ett komplett remissunderlag med både kartor och illustrationer omarbetades förslaget i kommunens egen regi genom en projektanställning vid Miljö- och Byggförvaltningen under hösten 2007 och våren 2008.

Därefter remitterades förslaget till Naturvårdsplan ut på samråd. En samrådsredogörelse daterad 2009-04-16 utgör en redovisning av detta samråd samt ger anvisningar till de revideringar som lagts in i föreliggande förslag till Naturvårdsplan.

Naturvårdsplanen skall även om den färdigställs och presenteras för Kommunstyrelsen före ÖP ses som en bilaga till kommunens kommunövergripande översiktsplan ÖP 2009 vilken förutsätts vara färdig för antagande i kommunfullmäktige under år 2010.

Det är möjligt att avvakta med Kommunfullmäktiges antagande av Naturvårdsplanen och samordna detta med antagande av ÖP med tillhörande miljökonsekvensbeskrivning till efter en för samtliga handlingar gemensam utställning.

Översiktsplanen och därmed också Naturvårdsplanen förutsätts aktualitetsförklaras vart fjärde år – förslagsvis året före kommunval.

Remissinstanser

Torsby kommun har skickat ut förslaget på naturvårdsplan till intressenter och intresseorganisationer i kommunen. Remisstiden var utsatt mellan den 1 juni och den 5 juli 2008. Det var dock flera parter som begärde längre svarstid då man inte hade möjlighet att under semestertid lägga ned den tid som krävs för att yttra sig i ärendet.

Sedan remissvaren inkommit under hösten 2008 har Miljö- och Byggförvaltningen i början av år 2009 ökat sina resurser för samhällsplanering och har nu sammanställt resultatet av remissarbetet i en samrådsredogörelse och ett med lämnade synpunkter inarbetade i detta förslag till Naturvårdsplan. Det nya förslaget redovisas för kommunstyrelsen i slutet av april 2009.

Projektledare

Karin Sandqvist

Projektgrupp

Anders Björck projektansvarig - Kommunkansliet

Olle Adolfsson och Per-Erik Marcusson – Kommunstyrelsens samhällsutskott

Torbjörn Almroth, Per-Arne Persson, Karin Sandqvist och Jon Wiggh - Miljö- och Byggförvaltningen

Kartor

Sabrije Kelmendi, Torsby kommun tekniska avdelningen och Jon Wiggh, Miljö- och Byggförvaltningen.

Fotografier

Hans Ring (framsida, samt s. 8, 9, 12, 13, 14, 15, 25, 29), Karin Sandqvist (s. 11, 12, 18, 19, 27, 40, 41, 42, 43, 45, 46, 47, 49, 50, 52, 54, 57, 60, 62, 63, 65, 67, 69, 70), Per-Anders Fastén (s. 20), Torbjörn Almroth (s. 6, 23, 24, 37, 41, 56, 58)

Information samt beställning av naturvårdsplanen

Torsby kommun
5. Miljö- och bygg
685 80 Torsby

mbn@torsby.se

Tfn 0560-160 60

Naturvårdsplanen har arbetats fram med hjälp av Naturvårdsverkets lokala naturvårdsbidrag

Upprättad i maj 2008

Antagandehandling april 2009

Reviderad Antagandehandling 2009-11-05

Antagen av kommunfullmäktige 2010-03-02

Laga kraft 2010-04-01

Innehållsförteckning

Mål- och plandel.....	5
Inledning.....	6
Planens mål och syfte.....	7
Befintligt naturvårdsarbete i kommunen.....	8
Torsbys natur	9
Turism och friluftsliv i Torsbys naturområden.....	17
Lokala miljömål inom naturvård, friluftsliv och naturturism	19
Skyddsformer för hotade miljöer och arter	32
Ansvarsfördelning av naturvårdsarbetet.....	35
Källor	36
Objektsdel.....	37
Inledning.....	38
Område 1 Abborrtjärnsberg	40
Område 6 Branäsberget.....	41
Område 9 Båtstadknallen.....	42
Område 10 Danshallamyren och Noppimyryrna.....	43
Område 14 Erola.....	45
Område 16 Fäbacken	46
Område 19 Gartosofta	47
Område 22 Granberget.....	49
Område 24 Gultberget.....	50
Område 29 Horsstomyren.....	52
Område 30 Hovfjället	54
Område 34 Höljan.....	56
Område 37 Juhola finngård	57
Område 39 och 40 Klarälvdalen och Klarälvens övre del.....	58
Område 41 Knappnäs.....	60
Område 54 Markbackarna	62
Område 60 Nyckelvattnet.....	63
Område 64 Ritämäki.....	65
Område 66 Rännberg.....	67
Område 68 Rönälvens kanjon (Röna koppargruva).....	69
Område 85 Ömtberget/Gravbäcken	70
Bilaga 1 - Områden med formellt skydd.....	72
Bilaga 2 - Ängs- och hagmarker	81
Bilaga 3 - Våtmarker.....	83
Bilaga 4 - Naturvårdsinventering.....	85
Bilaga 5 - Nationellt värdefulla och särskilt värdefulla sjöar och vattendrag ..	96
Bilaga 6 - Hotade arter upptagna i planen:.....	97

Bilaga 7 a - Skyddade områden - Norra Finnskoga.....	99
Bilaga 7 b - Skyddade områden - Södra Finnskoga.....	100
Bilaga 7 c - Skyddade områden - Dalby	101
Bilaga 7 d - Skyddade områden - Nyskoga och Vitsand	102
Bilaga 7 e - Skyddade områden - Norra Ny.....	103
Bilaga 7 f - Skyddade områden - Östmark.....	104
Bilaga 7 g - Skyddade områden - Lekvattnet	105
Bilaga 7 h - Skyddade områden - Fryksände.....	106
Bilaga 8 a - - Skyddade områden - Norra Finnskoga	107
Bilaga 8 b - Skyddade områden - Södra Finnskoga.....	108
Bilaga 8 c - Skyddade områden - Dalby	109
Bilaga 8 d - Skyddade områden - Nyskoga och Vitsand	110
Bilaga 8 e - Skyddade områden - Norra Ny.....	111
Bilaga 8 f - Skyddade områden - Östmark.....	112
Bilaga 8 g - Skyddade områden - Lekvattnet	113
Bilaga 8 h - Skyddade områden - Fryksände.....	114

Mål- och plandel

Dalby kyrka från Branäsberget

Inledning

Torsby kommun har en fantastisk och omväxlande natur. De flesta naturtyper finns representerade, såsom naturskogar, hagmarker, slätterängar, rikkärr, bäckraviner etc. Den mest dominerande naturtypen är skogen, som hyser värden, både ekonomiskt, naturmässigt och för friluftslivet.

Ekonomiskt spelar skogen en viktig roll då en stor del av befolkningen är beroende av den för sin inkomst. Cirka 6 % av den arbetande delen av befolkningen arbetar inom jord- och skogsbruket, till detta kommer sedan även de som arbetar med någon form av förädling av skogsråvaran. Utöver skogsbruket och dess binärningar är naturen även viktig då den utgör basen för turismen i kommunen. Besöksnäringen som inriktas på naturupplevelser genererar också intäkter (ex. handel, boende etc.). Omräknat i antal sysselsatta motsvarar dessa intäkter cirka 6 % sysselsättning.

Kommunen har en central funktion för att värna de olika värden som finns i naturen samt för att uppnå de nationella målen för naturvård och bevarande av biologisk mångfald. Kommunen spelar flera roller, bl.a. som företrädare för invånarna, ansvarig för fysisk planering och myndighetsutövning, markägare, och samrådspart med länsstyrelsen, berörda grannkommuner samt även som sökande och fördelare av naturvårdsmedel, och indirekt som dominerande utbildare och opinionsbildare och betydande inköpare av varor och tjänster.

I svensk lagstiftning betonas det kommunala ansvaret för miljöfrågorna i miljöbalken (MB) och plan- och bygglagen (PBL). T. ex. ger MB kommunerna samma möjligheter som länsstyrelsen att bilda naturreservat. Det är vidare enligt PBL en kommunal angelägenhet att planlägga användningen av mark- och vatten. Planläggningen ska ske så att en långsiktig god hushållning med mark, vatten, energi och råvaror främjas, detta innebär att en avvägning ska ske varje gång

mellan nyttan av en investering mot det intrång det gör i naturen. För att kunna bevara och nyttja den biologiska mångfalden måste vi veta var den finns och var den är som mest värdefull. Det är också viktigt att veta vad vi har idag för att kunna ha en långsiktig hushållning med naturresurserna.

Arbetet med den här naturvårdsplanen är ett led i arbetet med att uppfylla de formella och informella krav som ställs på kommunen. Inte minst i fråga om samarbete med angränsande kommuner vilka kan ha jämförbara intressen i områden som ligger på båda sidor gränsen. I denna plan redovisas vilka intressen som utpekats inom kommunen avseende naturvård, kulturvård samt turism och friluftsliv. Naturvårdsplanen ska även verka som ett komplement till översiktsplanen så att man kan se var intresseområdena kolliderar med varandra (bevarande kontra exploatering). Kartläggningen av värdefull natur ska göra det möjligt att i ett tidigt skede av samhällsplaneringen ta hänsyn till naturens bevarandevärden.

Endast ett fåtal fältbesök har gjorts i de områden som tas upp i planen, utan informationen baseras i huvudsak på befintligt material (främst länsstyrelsens och skogsstyrelsens inventeringar). Kunskapsläget om de områden med ett formellt skydd är tämligen gott, för de andra områdena saknas ofta aktuell kunskap varför en inventering bör göras innan eventuell exploatering sker i dem. Naturvårdsplanen anger inte hur enskilda intressen ska bedömas, utan utgör enbart ett beslutsunderlag. I varje enskilt fall måste en bedömning göras huruvida den planerade exploateringen är förenlig med de mål som kommunen satt upp för det aktuella området.

Planen har finansierats av kommunen samt med bidrag från Länsstyrelsen. Det mesta av arbetet görs digitalt och informationen sparas i kommunens GIS-system (Geografiskt Informations System). Systemet förenklar information knuten till kartor genom att man kan välja vad man vill titta på.

Planens mål och syfte

Naturvårdsplanens syfte är att:

- beskriva kommunens natur, naturvärden och värden för friluftslivet och turistnäringen
- bilda plattform för vidare åtgärder för naturvård, friluftsliv och naturturism i kommunen
- fungera som underlag vid fysisk planering, samt myndighetsutövning och tillståndsärenden
- öka förståelsen för och kunskapen om naturen, friluftslivet och naturturismen i kommunen bland allmänhet, politiker och tjänstemän.
- vara ett komplement till kommunens översiktsplan, vad gäller rekommendationer för markanvändning, särskilt vad gäller kommunens naturområden.

Naturvårdsplanen ska ge en översikt över olika naturtyper i kommunen. Kartläggningen av värdefull natur ska göra det möjligt att i ett tidigt skede i samhällsplaneringen göra en avvägning mellan naturens bevarandevärden och den ekonomiska nytta utnyttjandet av området istället skulle kunna ge. Naturvårdsplanen ska även visa hur kommunen tar sitt naturvårdsansvar och hur kommunen prioriterar sitt naturvårdsarbete. Målet är också att föreslå åtgärder för hur vi inom Torsby kommun ska kunna nå de nationella och regionala miljömålen.

Planen omfattar hela Torsby kommun, oavsett vem som är markägare. Kulturmiljöer,

t.ex. fornlämningar ingår inte, undantaget där kulturmiljön och naturvärden starkt hänger samman, exempelvis slätter- och betesängar. Områden för rörligt friluftsliv ingår också, såvida det inte rör sig om bad. Dessa friluftsanläggningar redovisas mer ingående i kommunens översiktsplan. Ställning tas till områdets naturvärde och innebär inte några begränsningar i markägarens rättigheter. Att ett område pekas ut i naturvårdsplanen innebär inte att det automatiskt ges ett formellt skydd. Målet är dock att de utpekade områdena ska prioriteras dels i det direkta kommunala naturvårdsengagemanget, samt även vid privata initiativ, för att gynna en långsiktigt hållbar utveckling där livskvalitet, försörjningsmöjligheter samt natur- och kulturvärden värnas.

Naturvårdplanen består av två delar, en mål- och plandel, samt en objektskatalog. I mål- och plandelen fastläggs den ambitionsnivå som Torsby kommun har vad gäller naturvärden. I denna del behandlas även hur Torsby kommun väljer att arbeta med de fem naturvårdsinriktade nationella miljömålen (se kapitlet om de lokala miljömålen för mer info om miljömålen). I objektsdelen behandlas de områden som någon gång inventerats och beskrivits i något sammanhang (främst Länsstyrelsen och Skogsstyrelsens inventeringar). Rekommendationer för markutnyttjandet görs för dessa områden i denna del. I denna del finns även kartmaterial, vilket är uppdelat församlingsvis. För varje församling finns två kartor, en med områden som redan har ett formellt skydd, samt en karta med andra områden som pekats ut som intressanta i någon tidigare inventering.

Hur snabbt åtgärder kan genomföras beror förstås på tillgängliga resurser.

En del åtgärder som föreslås är tidsatta och ska nås genom befintliga resurser. Övriga åtgärder är samlade i en "idékatalog" som man kan nyttja vid eventuella extraresurser, som exempelvis möjlighet till bidrag från länsstyrelsen eller förfrågan om möjlighet att

göra ett naturvårdsinriktat examensarbete i kommunen.

Inget av de förslag som föreslås är tänkta att genomföras utan markägarens samarbete och tillåtelse utan är tänkt som en information/inspiration till denne.

En gång per mandatperiod bör naturvårdsplanen ses över och aktualitetsförklaras i samband med motsvarande arbete med den kommunövergripande översiktsplanen. Den här naturvårdsplanen redovisar läget i mitten av år 2008. Arbetet med utvidgning av naturreservat, bildande av nya reservat/natura2000, utpekandet av biotopskyddsområden etc. görs kontinuerligt och uppdatering föresätts genomföres i sammanhang med aktualitetsförklaring.

Befintligt naturvårdsarbete i kommunen

Redan idag bedrivs naturvårdsarbete i kommunen. Detta är i första hand (utan inbördes rangordning) inriktat på:

- Kommunens eget markinnehav
- Tätortsnära områden
- Turism- och friluftssektorn
- Öppna landskap som hotas av igenväxning
- Enskilt objekt - Varån

Kommunen verkar för en god naturvård i attraktiva landskap/områden av särskilt värde för friluftslivet och turismen. Mark som köpts in och som i många fall utgör viktiga områden för den tätortsnära befolkningens rekreation och friluftsliv är högt prioriterade i detta avseende.

Det finns även tätortsnära områden av betydelse för allmänhetens friluftsliv som inte ägs av kommunen. Där kan kommunen föra en dialog med markägarna om skötselmetoder som möjliggör en framtida,

bibehållen kvalitet. Kommunen kan överväga att i dessa fall stifta avtal med markägaren om skötseln.

Vid all samhällsplanering tas vården av den biologiska mångfalden i beaktande. Sällsynta naturmiljöer skyddas i den mån det är möjligt, i synnerhet om de förväntas vara boplats för utrotningshotade eller starkt hänsynskrävande växt- och djurarter. Detta ansvar har kommunen liksom andra markägare skyldighet att uppbära på den egna marken.

För det egna skogsinnehavet pågår arbetet med att ta fram en skogsbrukspolicy. Denna kommer bland annat att behandla hur naturvårdshänsyn kommer att tas i samband med de skogsbruksåtgärder som görs. Skogsstyrelsen har även i samarbete med kommunen påbörjat ett arbete om skötseln av den tätortsnära skogsmarken.

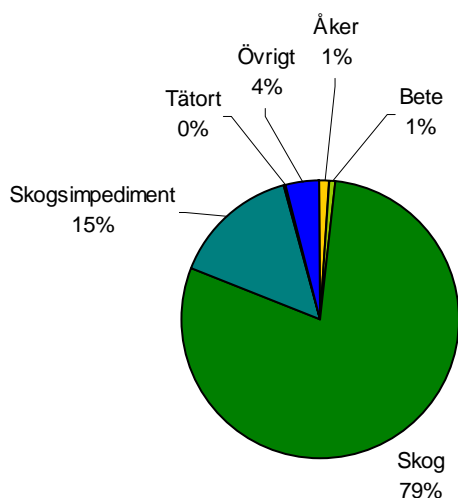
Skogsbruket har även en stor ekonomisk betydelse för kommunen, varför kommunen har önskat att få spela en större och tidigare roll än vad som sker idag i processen vad det gäller bildandet av naturvårdsområden.

Torsbys natur

Torsby kommun är den största kommunen i Värmland, med cirka 25 % av länets landareal. Markanvändningen i Torsby är uppdelad enligt nedan. Utöver detta tillkommer cirka 20 000 ha sjöar och vattendrag. Den absolut största delen av markanvändningen utgörs av skogsmark. Av kommunens totala yta är cirka 1 % skyddad på något sätt. Detta motsvarar 4,5 % av alla skyddad areal i Värmlands län

Markanvändning 2005

Fördelning av markanvändningen i Torsby kommun 2005. Källa: SCB

Topografi och geologi

Landskapet i kommunen är kuperat med stora höjdskillnader. Bland de mest framträdande höjderna märks bl.a. Rännberget, Hovfjället, Gartosofta och Granberget (Värmlands högsta berg). Landskapet genomkorsas av ett flertal dalgångar, varav Klarälvdalen och Fryksdalen är de mest dominerande, men även andra vattendrag som Rottnaälven, Ljusnan och Röjdån rinner fram i sådana dalar. I de bredare delarna av dalarna återfinns de större sjöarna som exempelvis Kläggen, Velen och Övre och Nedre Brocken.

Berggrunden i Torsby kommun består till övervägande del av svårvittrade bergarter som granit och gnejs, där gnejs dominerar i de västra delarna och graniten i de östra, med Klarälven som en ungefärlig skiljelinje. I landskapet finns även ett antal hyperitberg, exempelvis Rännberget och Gartosofta. Hyperiten står emot nedbrytning bättre än omkringliggande gnejser, varför dessa höjer sig över de annars flackare gnejsområdena. Hyperiten är kalkrik, vilket återspeglas i en väldigt speciell, näringskrävande flora som annars främst hittas i sydligare delar av landet.

Moräntäcket är generellt så tunt att det inte kan bilda egna ytformer, utan det kuperade landskapet beror till största delen på berggrunden. I de mellersta delarna av kommunen är dock moräntäcket något tjockare, vilket resulterar i något mjukare former.

Jordarterna har låg mullhalt som tillsammans med de svårvittrade bergarterna gör att marken har låg buffringsförmåga vilket gör den försurningskänslig.

Skogar

Skogen är den mest dominerande naturtypen i kommunen, hela 94 % av markarealen utgörs av skog och skogsimpediment. Dessa marker har brukats på ett flertal olika sätt, exempelvis för skogsbete, virkes- och veduttag etc. och hyser i flera fall stora naturvärden och utgör sannolikt den mest värdefulla naturskogen i länet. Den skog som hyser de största naturvärdena är den som oftast har varit svårtillgänglig, och därmed inte påverkats i samma utsträckning av skogsbruket, utan till viss del kan betraktas som urskog. Skogarna i kommunen består till största delen av barrträd (gran och tall), med en del inslag av lövträd. I de norra och östra delarna av kommunen dominerar sumpskogarna. Lövskogen utgör en liten del av kommunens skogsbestånd och återfinns främst i anslutning till vattenförekomsterna.

Torsby kommuns eget skogsinnehav utgör 5 463 ha, vilket motsvarar 1 % av skogsarealen i kommunen. Den produktiva skogsmarkarealen uppgår till 4 456 ha, varav 298 ha utgör tätortnära skog och 292 ha naturreservat.

Ängs- och hagmarker

Mycket av ängs- och hagmarkerna är belägna Finnskogen i den västra delen av kommunen. Skogsfinnarna kom till skogarna i norra Värmland under 1600-talet där de bosatte sig och brukade marken på sitt traditionella vis med svedjebruk. De arter som man kan hitta på dessa platser är beroende av kontinuerlig hävd för sin överlevnad, och skulle försvinna om området tilläts att växa igen.

I Torsby kommun finns ett stort antal välbevarade finnbosättningar som fortfarande hålls öppna, exempelvis Ritämäki och Juhola, den senare är även ett kulturresevat. Många övriga finngårdar hålls idag öppna på ideell basis av hembygdsföreningar och liknande, dock håller ett stort flertal på att växa igen.

Jordbruk

Cirka 1 % eller cirka 3 600 ha av kommunens mark åtgår till jordbruksändamål. Slätter- och betesvall är det som denna mark främst används till, men även för spannmålsodling i viss utsträckning. Jordbruksarealen har varit densamma de senaste åren, dock har antalet jordbruksföretag halverats under perioden 1999-2003.

Historiskt har hela Klarälvdalen varit uppodlad. Åkrarna var här lättodlade och självdränerande, samt även näringsrika då de regelbundet översvämmades.

En stor del av detta jordbruk är nu nerlagt. Det mesta av det kvarvarande jordbrukslandskapet återfinns i de södra delarna av kommunen.

Våtmarker

I kommunen finns ett flertal våtmarker, vilka till största delen är belägna i de norra och östra delarna av kommunen. Åtta av dessa våtmarker är upptagna i Myrskyddsplan för Sverige. De våtmarker som finns i kommunen varierar stort. Beroende på berggrunden finns alltifrån fattigkärr till rikkärr. De senare är framförallt belägna på hyperitberggrund.

Sjöar och vattendrag

Torsby kommun är rikt på sjöar och vattendrag. Närmare 20 000 ha (ca 4 %) av kommunens yta utgörs av sötvatten. Det mest dominerande vattendraget är Klarälven, vilken flyter genom i stort sett hela kommunen. I kommunen finns det även ett

flertal ytterligare stora vattendrag, som Ljusnan, Rottnan och Röjdälven. Det finns ett stort antal sjöar i varierande storlek spridda över hela kommunen.

Många av vattnen i Torsby kommun är fiskrika, bland annat finns det en ursprunglig öringstam som vandrar upp i Klarälven.

I kommunen finns sammanlagt 13 sjöar och vattendrag som av länsstyrelsen är utpekade som nationellt värdefulla eller nationellt särskilt värdefulla. Dessa sjöar och vattendrag är prioriterade i länets arbete med skydd och restaurering av vattenanknutna naturvärden.

Berggrunden i kommunen gör att de vatten som finns i kommunen är känsliga för förorening. Kalkning av värdefulla sjöar och vattendrag sker i Värmlands läns kalkningsförbunds regi, och ungefär hälften av förbundets verksamhet sker i Torsby kommun.

Då kommunen inte är en utpräglad jordbrukskommun, är den inte heller hårt drabbad av övergödning, med undantag av Sirsjön och Kälksjön, vilka ligger i ett mer jordbrukspräglat landskap och har visat en tendens till viss övergödning.

I Torsby kommun har vattenkraft byggts ut i bland annat Klarälven, Tåsan, Letten m.fl. Regleringen av sjöar och vattendrag innebär så kallad morfologisk påverkan. Detta innebär t.ex. att sjöar torrlagts under sommaren och att flödena i vattendrag varierar kraftigt. Det försvårar den fortsatta fortlevnaden för många arter som är beroende av stabila vattenförhållanden.

Hotade arter och ekosystem i kommunen

Ungefär en tjugondel av Sveriges djur- och växtarter är utrotningshotade. Detta då deras livsmiljöer har påverkats negativt genom olika former av mänskliga aktiviteter. Som ett led i arbetet med att klara de nationella miljömålen arbetar Naturvårdsverket och Länsstyrelserna för att bevara dessa arter och deras livsmiljöer. Detta görs genom att ett antal åtgärdsprogram arbetas fram för de mest hotade arterna och miljöerna. Totalt omfattar satsningen drygt 200 program och cirka 400 arter.

De arter och miljöer som behandlas nedan är samtliga från de åtgärdsprogram som berör Torsby kommun. För närmare förklaring av arternas rödlisteklassificering finns redovisning i kapitlet om skyddsformer för hotade arter och miljöer. Samtliga hotade arter som nämns i planen finns sammanställda i slutet av dokumentet.

Björn

Björn fanns tidigare i hela landet, men var redan i början av 1800-talet undanträngd från de sydligare delarna av landet, och fanns i början av 1900-talet enbart i begränsad omfattning i några av nationalparkerna. Efter det att björnen fredades i början av 1900-talet har stammen vuxit för att vid senaste beräkningen ligga på mellan 1 635 och 2 840 djur.

Björnen förekommer nu årligen i främst barrskogsmiljöer från mellersta Värmland, södra Dalarna och Gästrikland och norrut. Stammen bedöms nu som stabil, men är fortfarande klassad som missgynnad i den svenska rödlistan. Björnarna är särskilt sårbara under ide-perioden, och då särskilt honor med ungar, då honor som blir störda vid idet oftare mister sina ungar än andra honor. En utökad aktivitet i skogen i närheten av iden skulle alltså kunna ha en negativ påverkan på björnstammen.

Flodpärlmussla

I den svenska rödlistan är flodpärlmusslan klassad som sårbar. Under 1900-talet har arten försvunnit från drygt en tredjedel av de vattendrag där den påträffades i början av 1900-talet. Då många bestånd är små och utsatta försvinner arten fortfarande från enskilda lokaler varje år. Exempel på kända flodpärlmusslevatten är Varån och Rattån.

Flodpärlmusslan är knuten till strömmande vattendrag med grus eller stenbottnar. För en fungerande föryngring krävs ett reproducerande bestånd av lax eller öring, samt även ett permanent vattenflöde och syrgasrikt, näringsfattigt vatten med stabila pH-förhållanden. Föryngring har enbart kunnat konstateras till en tredjedel av de i landet kända lokalerna.

En av dessa lokaler där det troligtvis förekommer föryngring är i Torsby kommun, nämligen Varån. Denna räknas som en av Värmlands finaste lokaler med flodpärl-

musslor. De största hoten mot arten är förorening och vattenreglering samt även vissa skogsbruksåtgärder (igen slamning av bottenar och habitatförsämringar).

Kungsörn

Kungsörnen är vår näst största rovfågel med ett vingspann på uppemot 2,25 meter. För närvarande finns det troligen färre än 500 etablerade par i hela Sverige. Den genomsnittliga årsreproduktionen i Sverige (och även Finland) ligger på cirka 0,5 flygfärdiga ungar per par och år. Denna siffra varierar dock mellan åren och område beroende på bytestillgång. Kungsörnen bygger sina bon i kraftiga tallar eller i klippstup. Kungsörnen är inte påverkad av miljögifter på samma sätt som havsörnen är, utan de största hoten mot den är försvunna livsmiljöer samt en ökad störning genom att tidigare isolerade vildmarksområden blivit mer lättillgängliga. Örnen är fredad sedan 1924, men det förekommer fortfarande en viss illegal jakt på den. Kungsörnen räknas som nationellt missgynnad enligt den svenska rödlistan.

Lax

I slutet av 1990-talet fanns knappt 40 vattendrag med årlig naturlig reproduktion av vild lax. I Väneren har flera av de ursprungliga laxstammarna försvunnit och kvar finns bara ett bestånd i Gullspångälven och ett i Klarälven. Reproduktionen i Klarälven är beroende av att köns mogna laxar transporteras förbi kraftverksdammarna till lekorna.

Laxens utpräglade heminstinkt gör att varje laxförande vatten har en eller flera genetiskt särpräglade populationer som är anpassade till de specifika förhållandena i just det området. Denna genetiska isolering gör att man i första hand bör betrakta enskilda populationer och i andra hand grupper av populationer inom ett geografiskt avgränsat område som enheter vid hotvärdering och skyddsåtgärder. Utsättning av odlad lax (rom, ungar och smolt) har utförts i många vattendrag för att förstärka bestånden, och i

några fall har lax från andra vattendrag använts, vilket påverkar den genetiska variationen. Andra hot mot laxen är främst miljöförstöring och hot mot deras livsmiljöer, som vandringshinder och förstörda lek- och uppväxtområden.

Långt broktagel

Långt broktagel är en upprätt till hängande, rikt förgrenad mörkt brun busklav. Arten är endast känd från västra Dalarna och norra Värmland, och i Värmland finns den enbart på två kända lokaler. Nationellt är den bedömd som starkt hotad. Arten förekommer på mer eller mindre vertikala bergväggar och block i gammal barrskog i höjdlägen (450-600 meter). De två fynden i Värmland är dock på gran i våta granskogstyper i myrkanter. Lokalerna är oftast nord- eller ostvända och skyddade mot direkt solljus. Det största hotet mot arten är skogsavverkningar, men även luftföroreningar kan utgöra ett hot.

Strandsandjägare

Strandsandjägaren är en 12-15 mm lång skalbagge med slank kroppsform och långa smala ben och ett relativt stort huvud. Arten förekommer enbart i lokaler med finkornig, torr och rörlig sand nära vatten. Dess livsmiljö i Värmland är begränsad till några få lokaler i Klarälven. Den lever här på de torra sandbankar som uppträder i spetsen av meandernäsen längs med älven. Efter regleringen av älven har fluktuationerna i vattenstånd blivit mindre, och därmed den öppna strandzonen smalare, med följd att livsmiljön krympt för strandsandjägaren och dess följarter. Arten är klassificerad som sårbar i den svenska rödlistan. De hot som finns mot arten är dels vattenreglering, som kan översvämma revlarna eller förhindra att de nybildas. Arten är även känslig för slitage av revlarna av exempelvis badande och kanotister.

Trolldruvemätare

Trolldruvemätaren är en karakteristisk måttarfjäril med skarp teckning i svart och vitt. Den är dock mycket sällsynt och idag bara känd från en handfull platser i Jämtland och i Västernorrland. Tidigare är den även funnen i Värmland på Rännberget, men räknas nu som utgången här. Den är starkt knuten till larvens värdväxt, trolldruva, men saknas på flera till synes lämpliga lokaler, trots fjärilsbestånd i närheten. Hotet mot arten består främst i minskning av värdväxten trolldruva, samt rationellt skogsbruk som ger tätare skogar och även införsel av främmande trädslag som contorta som inte tillåter något ljusinsläpp. Arten räknas som starkt hotad.

Utter

Fram till början av 1950-talet fanns det regelbunden förekomst av utter utmed kusterna samt vid sjöar och vattendrag i hela Sverige med undantag för Gotland, men har sedan dess minskat i både antal och utbredning. Uttern håller hemområden som varierar i storlek beroende på kön och födotillgång. Uttern föredrar miljöer med vatten med rik tillgång av lättfångad föda (främst fisk, men även groddjur, kräftor, större insekter, fåglar och mindre däggdjur) året om. För ett livskraftigt utterbestånd krävs stora områden av mer eller mindre sammanhängande vattensystem. Utterns tillbakagång förklaras dels med att deras livsmiljö har förstörts genom dikning av sjöar och våtmarker, vattenkraftsutbyggnad m.m. men även av minskad födotillgång på grund av försurning och kräftpest. Reproduktionen har även påverkats negativt genom olika miljögifter, och då främst PCB. Arten räknas nu som sårbar i den svenska rödlistan.

Varg

Historiskt har vargen haft en mycket stor utbredning över det norra halvklotet, men har sedan trängts undan från stora delar av sitt tidigare utbredningsområde. I mitten av 1800-talet fanns vargen i alla svenska landskap undantaget Öland och Gotland, för att i slutet av 1860-talet vara i princip utrotad i Götaland och större delen av Svealand, undantaget Värmland och Dalarna där den dröjde sig kvar ytterligare några årtionden. Under större delen av 1900-talet fanns det sedan enbart högst 10 individer i landet. Under 1977 skedde en invandringsvåg av varg från Ryssland till Finland, vilken sedan spred sig till Sverige vintern 77/78. Efter detta har föryngring skett i princip årligen i mellersta Skandinavien, det är dock först sedan början av 1990-talet som vargstammen har ökat.

År 2001 antog riksdagen en rovdjurspolitik med ett första etappmål satt att antalet årliga föryngringar ska vara 20 stycken, vilket motsvarar cirka 200 djur. 2006 hade Värmland fyra vargföryngringar. Det fanns ca 60 vargar i länet under vintern 2006/2008 men bestånden ökar. Förändringar sker ständigt

i revirens sammansättning och utbredning. Arten anses som akut hotad enligt den nationella rödlistan, och de största hoten mot arten är inavel och illegal jakt.

Ävjepilört

Ävjepilörten är en liten, ettårig krypande ört med små blommor i en axlik topp. Den växer i lera, gyttja och älvsediment, utefter vattendrag och sjöar, längst ner på den del av stranden som är översvämmad en stor del av året. Arten är ljuskrävande och konkurrenssvag, varför den är känslig för igenväxning. Detta gör att de största hoten mot arten är utbyggnad av vattenkraft och minskat strandbete. Artens utbredning är från Väneren till Norrbotten med cirka 122 kända lokaler, vilket motsvarar ungefär hälften av de kända lokalerna i världen. Arten har minskat starkt och är försvunnen från de flesta tidigare kända lokalerna i Mellansverige. Ävjepilörten är fridlyst och upptagen som sårbar i den svenska rödlistan.

Brandinsekter i boreal skog

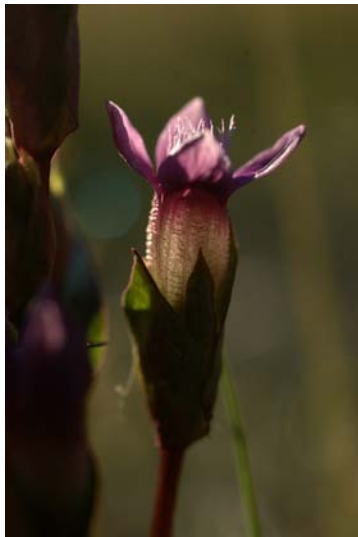
Ett stort antal arter, främst insekter och svampar, gynnas eller är helt beroende av skogsbränder. Brandinsekter kännetecknas av att de enbart förekommer på färsk brandfält, detta då vissa av dem är konkurrenssvaga och utnyttjar det tillfälliga överskottet av utvecklingsplatser i bränd mark eller brandskadade träd, och att vissa utvecklas i svampar som i sin tur är beroende av bränd skog. Under det senaste århundradet har mängden bränd skog minskat i landskapet till följd av effektiv brandbekämpning samt en snabb avverkning av bränd skog. Detta återspeglas i att dessa arter har minskat stort i antal.

De arter som berörs av åtgärdsprogrammet (alla återfinns inte i Torsby kommun) är brandmögelbagge (försvunnen), brandsvampbagge (starkt hotad), grov tallkapschongbagge (missgynnad), slät tallkapschongbagge (missgynnad), kantad kulhalsbock (sårbar), slät barkskinnbagge (starkt hotad), spetshörnad barkskinnbagge

(starkt hotad), svart barkskinnbagge (akut hotad), vithornad barkskinnbagge (starkt hotad) och rökdansflugan (missgynnad). Kunskapen om dessa arter är förhållandevis begränsad, och även andra brandgynnade arters behov bör ingå vid eventuella åtgärder.

Gentianor i naturliga fodermarker

Fältgentianan förekommer i hela landet upp till södra Västerbotten och Jämtland. Fältgentianan har på alla lokaler minskat kraftigt, och finns bara kvar med ett fåtal individer i de kända lokalerna. Arten är i rödlistan klassad som sårbar, samt även fridlyst. Fältgentianan förekommer främst i ogödslade slåtter- och betesmarker, och tillbakagången hänger överallt samman med upphörd hävd eller gödsling av naturliga fodermarker. De gräsmarker där fältgentianan förekommer hör oftast till de allra artrikaste, och man kan här finna även ett flertal ytterligare sällsynta arter som är beroende av kontinuerlig hävd för sin överlevnad.

Rödlistade fjälltaggsvampar

I Sverige förekommer minst 13 arter av fjälltaggsvampar, varav två arter är relativt allmänna (fjällig taggsvamp och motaggsvamp). De arter som berörs av åtgärdsprogrammet är blåfotad taggsvamp (sårbar), slät taggsvamp (starkt hotad), koppartaggsvamp (sårbar), lilaköttig tagg-

svamp (starkt hotad), sammetstaggsvamp (sårbar), bitter taggsvamp (starkt hotad), skrovlig taggsvamp (sårbar), lundtaggsvamp (starkt hotad) och brödtaggsvamp (starkt hotad). Många av fjälltaggsvamparna förekommer i hela Europa, men den största delen av populationen återfinns i Sverige. Gruppen omfattar köttiga taggsvampar med ettåriga fruktkroppar, mycelet är däremot flerårigt och kan sannolikt bli mycket gammalt. Samtliga arter är marklevande och lever i symbios med olika trädslag, främst barrträd, men även med ädellövträd. Svamparnas fruktkropp ser man på hösten i stora gyttningar eller häxringar i framförallt äldre kalkbarrskogar och sandbarrskogar. I dessa miljöer hittar man ofta ytterligare ett flertal hotade och sällsynta svampsorter. De flesta av fjälltaggsvamparna föredrar ett tunt humuslager utan ett täckande fältskikt. De största hoten mot denna grupp av svampar är skogsavverkningar och igenväxning. Fjälltaggsvamparna gynnas av naturvårdsåtgärder som skogsbyte eller lättare bränning.

Skalbaggar på nyligen död tallved

De arter som berörs av åtgärdsprogrammet utvecklas främst under barken på nyligen död tall. De flesta av dessa bark- och vedlevande insekter föredrar solexponerade tallar, vilket är en brist i dagens mer slutna produktionsskogar. En del av arterna i åtgärdsprogrammet är även predator på andra barklevande skalbaggar. De arter som berörs av åtgärdsprogrammet är Cholodkovskys bastborre (sårbar), avlång barksvartbagge (missgynnad), linjerad plattsumpbagge (missgynnad), smal skuggbagge (starkt hotad), avlång barkborre (sårbar), tolv tandad barkborre (starkt hotad), tallgångbagge (sårbar) och tallbarksvartbagge (sårbar). Hoten mot dessa arter är en minskad förekomst av gammal, senvuxen tallskog. Det på senare tid ökande nyttjandet av avverkningsrester för energiändamål är ytterligare ett hot mot dessa arter. Detta gör att det är viktigt att vid exempelvis avverkningar spara en del träd för att gynna dessa arter.

Skalbaggar på äldre död tallved

Dessa arter utvecklas främst i död (rötad eller orötad beroende på art), solexponerad tallved, och gynnas av långsamvuxen och brandskadad ved. Arterna missgynnas av att skogen blir tätare på grund av skogsskötsel och att skogsbete och återkommande skogsbränder mer eller mindre upphört. De arter som berörs av åtgärdsprogrammet är tallbarkbagge (starkt hotad), gulfläckig praktbagge (sårbar), hårig blombock (sårbar), stubbfuktbagge (sårbar), skrovlig flatbagge (sårbar) och raggbock (sårbar).

Skapanior på död ved på stränder

Skapanior är en grupp av bladlevermossor som lever på lågor i skuggiga skogsmiljöer. Dessa områden översvämmas också tidvis. I samma miljöer kan man även hitta ett antal andra sällsynta och rödlistade mossor. Minskad mängd död ved, i synnerhet i och intill bäckar och åar, utgör ett allvarligt hot. Således utgör åtgärder som medför borttagande av stockar/lågor hot. Även vattenregleringar utgör ett hot mot dessa arter. De arter som berörs av åtgärdsprogrammet är timmerskapania (starkt hotad), mikroskapania (akut hotad) och svämskapania (akut hotad). Mikroskapanian är även fridlyst.